आभार

कार्यक्रम समन्वयक

प्रो. उषा शर्मा, *प्रोफ़ेसर एवं प्रभारी,*
राष्ट्रीय साक्षरता केंद्र प्रकोष्ठ, एन.सी.ई.आर.टी., दिल्ली

लेखन

डॉ. मोहम्मद साजिद खान

चित्रांकन

मेघा अरुण

मार्गदर्शन

प्रो. नीना सबनानी, *एनिमेटर एवं सहायक संकाय*,
डिज़ाइन विभाग, भारतीय प्रौद्योगिकी संस्थान, हैदराबाद

आभार ज्ञापन

श्री श्याम सिंह सुशील, *लेखक*
श्री अक्षय कुमार दीक्षित*, मेंटर,* शिक्षा निदेशालय, दिल्ली प्रशासन, दिल्ली
डॉ. प्रसाद एस ओंकार, *प्रमुख (डिज़ाइन) एवं एसोसिएट प्रोफ़ेसर*, आई.आई.टी., हैदराबाद
प्रो. दीपक जॉन मैथ्यू , *प्रोफ़ेसर* , डिज़ाइन विभाग, आई.आई.टी., हैदराबाद
श्री डेल्विन जूड रेमेडियोज, *सहायक प्रोफ़ेसर*, डिज़ाइन विभाग, आई.आई.टी., हैदराबाद
श्रीमती अंकिता रॉय, *सहायक प्रोफ़ेसर*, डिज़ाइन विभाग, आई.आई.टी., हैदराबाद
डॉ. मोहम्मद शाहिद, *सहायक प्रोफ़ेसर*, डिज़ाइन विभाग, आई.आई.टी., हैदराबाद
डॉ. सौरव देवरी, *सहायक प्रोफ़ेसर*, डिज़ाइन विभाग, आई.आई.टी., हैदराबाद
डॉ. शुहिता भट्टाचार्जी, *सहायक प्रोफ़ेसर*, उदार कला विभाग, आई.आई.टी., हैदराबाद
श्री गौतम गोस्वामी, *सहायक प्रोफ़ेसर*, एनीमेशन एवं मल्टीमीडिया विभाग,
बिरला प्रौद्योगिकी संस्थान, जयपुर
श्री मोहम्मद शाह आलम, *वरिष्ठ परामर्शदाता (आई.सी. टी.)*,
राष्ट्रीय साक्षरता केंद्र प्रकोष्ठ , एन.सी.ई.आर.टी., दिल्ली
सुश्री भावना खेड़ा, *कनिष्ठ परियोजना अध्येता*,
राष्ट्रीय साक्षरता केंद्र प्रकोष्ठ, एन.सी.ई.आर.टी., दिल्ली

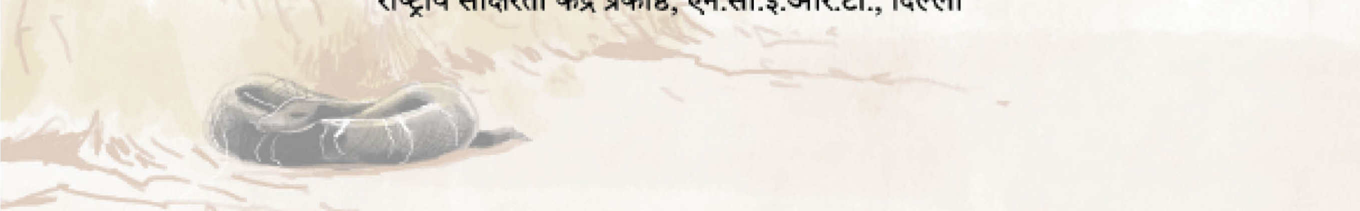

जन जन साक्षर

उल्लास
ULLAS
नव भारत साक्षरता कार्यक्रम

ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਾਂਪ

ਲੇਖਕ
ਡਾ: ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਜਦਿ ਖਾਨ

“ਚੌਤਰਨ
ਮੇਧਾ ਅਰੁਣ

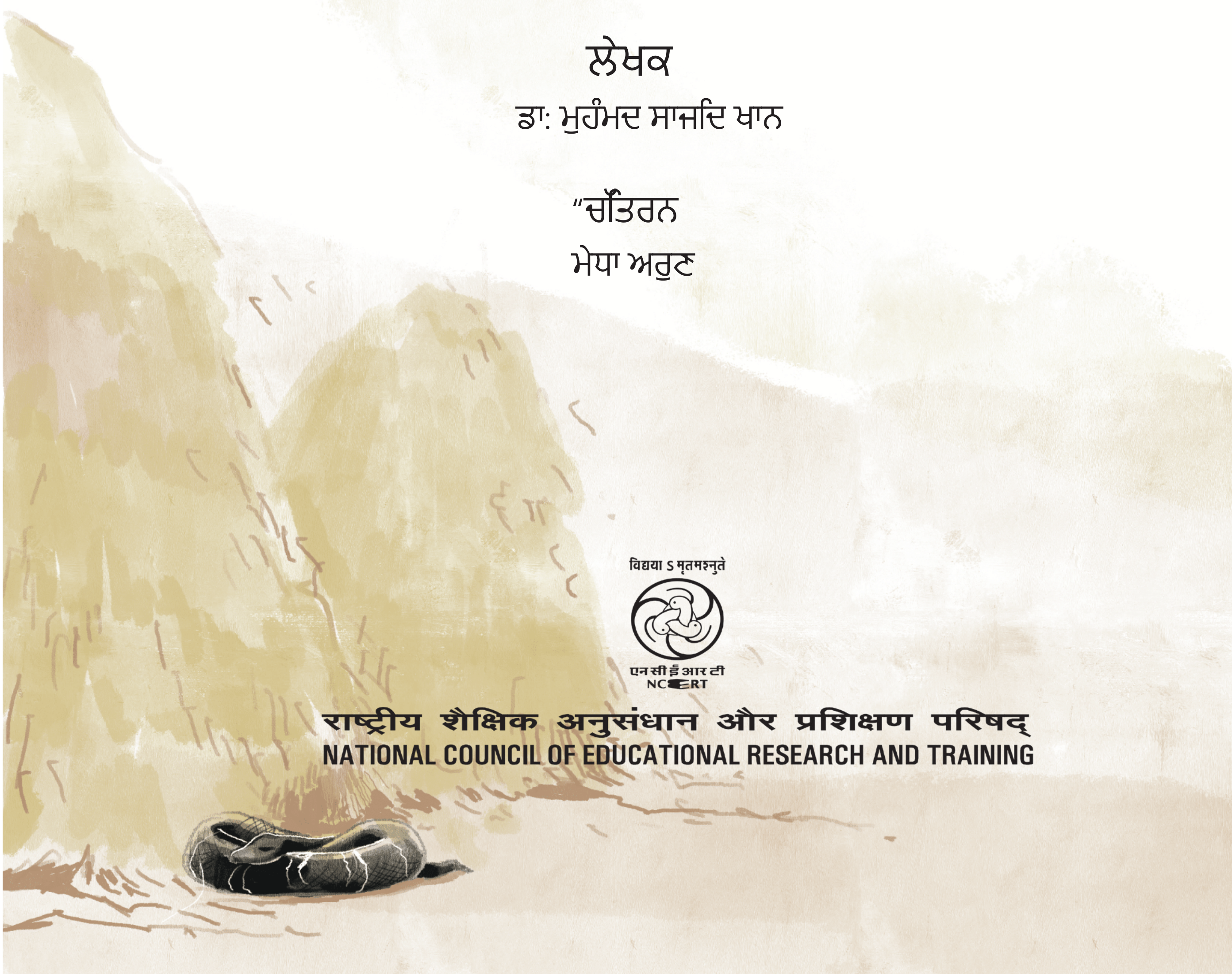

विद्यया ऽमृतमश्नुते
एन सी ई आर टी
NCERT
राष्ट्रीय शैक्षिक अनुसंधान और प्रशिक्षण परिषद्
NATIONAL COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH AND TRAINING

ਹਰ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਪ੍ਰੀਤ ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਾਲਣ ਲੈਣ ਗਈ ਸੀ।
ਤਦ ਹੀ ਉਸਦਾ ਪੈਰ ਇੱਕ ਸੱਪ ਦੀ ਪੂਛ ਉੱਤੇ ਆ ਗਿਆ।
ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਵਿੱਚ ਸੱਪ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਡੰਗ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕੀ ਕਹਿਾ? ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਸੱਪ ਨੇ ਡੰਗ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ?
ਹਾਂ ਬਾਈ। ਜਲਦੀ ਚਲੋ!
ਹੇ ਰੱਬਾ! ਉਸਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ।
ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਜਗਸੀਰ ਘਰ ਵੱਲ ਭੱਜਿਆ।
ਜਗਸੀਰ ਘਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉੱਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਭੀੜ ਨੂੰ ਚੀਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੰਦਰ ਪਹੁੰਚਿਆ।

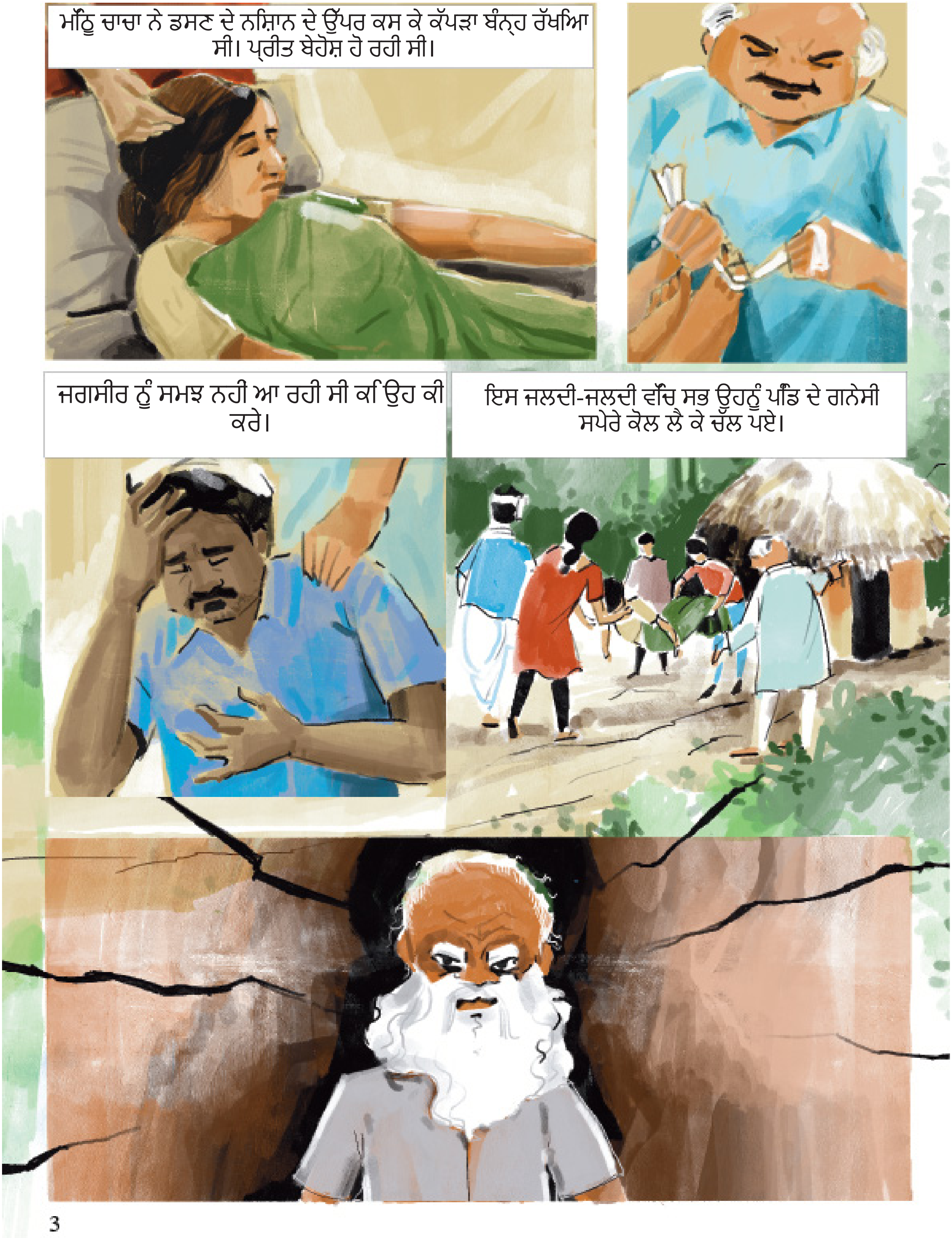
ਮੱਠੂ ਚਾਚਾ ਨੇ ਡਸਣ ਦੇ ਨਸ਼ਿਾਨ ਦੇ ਉੱਪਰ ਕਸ ਕੇ ਕੱਪੜਾ ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੀਤ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ।
ਜਗਸੀਰ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਰੇ।
ਇਸ ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਵੱਚਿ ਸਭ ਉਹਨੂੰ ਪੰਿਡ ਦੇ ਗਨੇਸੀ ਸਪੇਰੇ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲ ਪਏ।

ਸਪੇਰੇ ਨੇ ਇੱਕ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵੱਚਿ ਕੋਈ ਹਲਚਲ ਨਹੀ ਹੋਈ। ਫਰਿ ਸਪੇਰੇ ਨੇ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਚਿ ਕਾੜ੍ਹਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ਿ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਦੰਦ ਵੱਢੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸਾਰਾ ਕਾੜ੍ਹਾ ਬਾਹਰ ਨਕਿਲ ਗਆਿ।
ਹੁਣ ਸਪੇਰੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਝੋਲੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਦਵਾ ਵਾਲੀ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਕੱਢੀ। ਉਹ ਜਵਿੇਂ ਹੀ ਦਵਾ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਨੱਕ ਵੱਚਿ ਪਾਉਣ ਅੱਗੇ ਵਧਆਿ, ਇੱਕ ਤੇਜ਼ ਆਵਾਜ਼ ਗੂੰਜ ਉੱਠੀ-

ਰੁਕੋ....!
ਇਹ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਤੁਸੀ?
ਸਪੇਰਾ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਚੌਂਕ ਕੇ ਪੱਿਛੇ ਵੇਖਿਆ। ਉੱਥੇ ਰੇਖਾ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਰੇਖਾ ਪੱਿਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਦੀ ਧੀ ਸੀ ਜੋ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਿਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਸੱਪ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵੱਿਚ ਚੰਗੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ।
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਚੀ ਕਦੇ ਠੀਕ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਚੱਲੋ।
ਕਉਿਂ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ? ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵੱਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਕਿਸ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ?
ਮੱਠੂ ਚਾਚਾ ਦੀ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਸਪੇਰੇ ਨੇ ਵੀ ਜਲਦੀ ਨਿਗਾਹਾਂ ਨਾਲ ਰੇਖਾ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ ਪਰ ਰੇਖਾ ਜੱਿਦ 'ਤੇ ਪੱਕੀ ਸੀ।
ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮਾਨੋ। ਚਾਚੀ ਦਾ ਸਹੀ ਇਲਾਜ ਹਸਪਤਾਲ ਵੱਿਚ ਹੀ ਹੋ ਪਾਏਗਾ। ਹੁਣ ਹੋਰ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰੋ।
ਸ਼ਾਇਦ ਤੂੰ ਠੀਕ ਕਹੱਿਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਦਖਾ ਲੈਣ ਵੱਿਚ ਹਰਜ ਹੀ ਕੀ ਹੈ!

ਚੱਲੋ, ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਂ ਗਵਾਏ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਮੁਦਾਇਕ ਸਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਲੈ ਚੱਲੀਏ।
ਸਮੁਦਾਇਕ ਕੇਂਦਰ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹੀ ਰੇਖਾ ਨੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਾਰਡ ਵੱਚਿ ਸੂਚਨਾ ਦੱਤਿੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾ ਦੱਤਿਾ।
ਤੁਸੀ ਸਾਰੇ ਚੰਿਤਾ ਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੱਕ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇ ਹਾਲ ਵੱਚਿ ਬੈਠ ਜਾਓ।

ਕੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਸੱਪ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ?
ਜੀ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਬ! ਉਹ ਇੱਕ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਤਲਾ ਆਜਿਹਾ ਸੱਪ ਸੀ।
ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਉਹ ਇੱਕ ਕਾਮਨ ਕਰੈਤ ਸੀ।
ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਬ ਨੇ ਇਲਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਐਂਟੀ-ਵੈਨਮ ਦਾ ਇੰਜੈਕਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ।

ਹੁਣ ਤੱਕ ਸ਼ਾਮ, ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਪਰ ਸੱਬ ਹੁਣ ਵੀ ਡਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਖਿਰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ।
ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆ ਗਿਆ।

ਤੁਸੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਇੱਥੇ ਨਹੀ ਲਿਆਂਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਜਾਨ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।
ਦਰਅਸਲ ਤੁਸੀ ਲੋਕ ਅਜਹਿਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਜੱਥੇ ਸੱਪ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਸੱਪ ਅਕਸਰ ਵੱਡੀ ਘਾਹ, ਖਲਿਰੀ ਹੋਈ ਖਾਦ ਦੀਆਂ ਬੋਰੀਆਂ, ਸੁੱਕੇ ਪੱਤਿਆਂ, ਲੱਕੜਾਂ ਅਤੇ ਪਾਥੀਆਂ ਦੇ ਢੇਰ ਵੱਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਸਾਫ਼-ਸਫ਼ਾਈ ਰੱਖੋ। ਤੁਸੀ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਪਣੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫ਼ੋਨ ਉੱਤੇ ਵੀ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਅਤੇ ਹਾਂ, ਕਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਕਸਿੇ ਸਪੇਰੇ ਕੋਲ ਜਾਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਆਉਣਾ।

ਮੱਠੂ ਚਾਚਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੋਬਾਈਲ ਫ਼ੋਨ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਸਾਂਪਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਖੋਜਣ ਲੱਗੇ।

ਪ੍ਰੀਤ ਹੁਣ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਠੀਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਬ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਕੇ ਜਗਸੀਰ, ਰੇਖਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਪਿੰਡ-ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਘਰ ਜਾਣ ਲਈ ਨਿਕਲ ਪਿਆ।

विद्यया ऽमृतमश्नुते

एन सी ई आर टी
NCERT

राष्ट्रीय शैक्षिक अनुसंधान और प्रशिक्षण परिषद्
NATIONAL COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH AND TRAINING